

**PANEVĖŽIO RAJONO TERITORINIS VEIKSMŲ PLANAS
SKURDUI IR SOCIALINEI ATSKIRČIAI MAŽINTI**

TURINYS

Įvadas.....	2
Trumpa padėties Panevėžio rajone apžvalga.....	4
Skurdo ir socialinės atskirties apraiškų rajone apibūdinimas.....	5
Skurdą ir atskirtį patiriančių gyventojų apklausos duomenys.....	13
Apklausų ir grupės narių patirties išvados	16
Skurdo ir socialinės atskirties priežastys	18
Taikomos priemonės skurdui ir socialinei atskirčiai mažinti.....	24
NAP ir jo įgyvendinimo priemonių plano pritaikymas rajono problemoms spręsti	28
Darbo biržos veiklos įtaka rajono gyventojų užimtumui.....	29
Skurdo ir socialinės atskirties mažinimo tikslai ir uždaviniai	34
Siūlymai skurdo ir atskirties mažinimui Panevėžio rajone	35
Siūlymai skurdo ir atskirties mažinimui šalyje.....	36
Geros praktikos pavyzdžiai	36

2007m. vasario mėn., vadovaujant Skaidrai Kriukienei – Panevėžio rajono švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vyriausiajai specialistei, pradėjo veiklą projekto “LabAS” rajono darbo grupė.

Projekte sutiko dalyvauti:

1. Virginija Nakienė – Panevėžio Darbo biržos atstovė, skyriaus vedėja;
2. Jadvyga Jurevičienė – Raguvos bendruomenės narė;
3. Irina Vaitiekūnienė – Panevėžio rajono, policijos komisariato prevencijos poskyrio viršininkė;
4. Aurelija Saldienė – daugiavaikė mama (8 vaikai);
5. Virginija Sipavičienė – Laikraščio “Panevėžio balsas” žurnalistė;
6. Danutė Balčikonienė – Panevėžio seniūnijos vyr. soc. darbuotoja;
7. Gražina Kacevičienė – Panevėžio Vyskupijos Carito direktoriaus pavaduotoja;
8. Algirdas Dauknys – Panevėžio rajono Naujamiesčio parapijos klebonas;
9. Aldona Paškevičienė – Panevėžio rajono savivaldybės globos ir rūpybos skyriaus vedėja;
10. Petras Nevulis – Panevėžio rajono Savivaldybės Tarybos investicijų ir vietinio ūkio komiteto pirmininkas, ūkininkas;
11. Zigmas Berozaitis – Panevėžio rajono bendruomenių sąjungos pirmininko pavaduotojas.

Pradėdama veiklą grupė buvo supažindinta su projekto „LabAS“ uždaviniais bei skurdo ir atskirties sampratomis bei lygmens nustatymo kriterijais, kartu su ekspertais analizavo nacionalinius dokumentus.

Siekdama nustatyti skurdo ir atskirties lygmenį Panevėžio rajone ir išsiaiškinti priežastis, grupė atliko padėties rajone apžvalgą. Tam buvo renkami ir analizuojami duomenys apie

- rajono administracinę struktūrą,
- ekonominę būklę,
- demografinę padėtį,
- kaimo ir miesto gyventojų santykį,
- pensinio amžiaus žmonių lyginamąjį svorį gyventojų tarpe,

- neįgaliųjų, tame tarpe neįgalių vaikų skaičių ir jo kaitą rajone,
- rizikos šeimas,
- švietimo ir pagalbą teikiančių institucijų skaičių ir veiklos apimtis.

Papildomai grupė tyrė rajono eismo sąlygas ir avaringumą rajone, rajono kriminogeninę situaciją, paauglių nusikalstamumo lygį.

Surinkti duomenys grupei leido padaryti išvadą, kad Panevėžio rajonas,

- būdamas vienu didžiausių apskrityje ir respublikoje,
- gyventojų skaičių didindamas migracijos dėka,
- pasižymėdamas sudėtingomis ekonomikos vystymo sąlygomis,
- turėdamas sudėtingas eismo sąlygas ir nemažą avaringumą,
- gyvenamas daugiausia kaimo gyventojų, kurių didelė dalis jau pasiekusi pensinį amžių,
- esant gana aukštam kriminogeniniam lygiui,
- junta nuolat augantį neįgaliųjų asmenų, tame tarpe vaikų, skaičių,
- pasižymi didėjančiu rizikos šeimų skaičiumi ir todėl yra imlus skurdui ir socialinei atskirčiai.

Išvados iliustracijos pateikiamos tekste žemiau.

Trumpa padėties rajone apžvalga

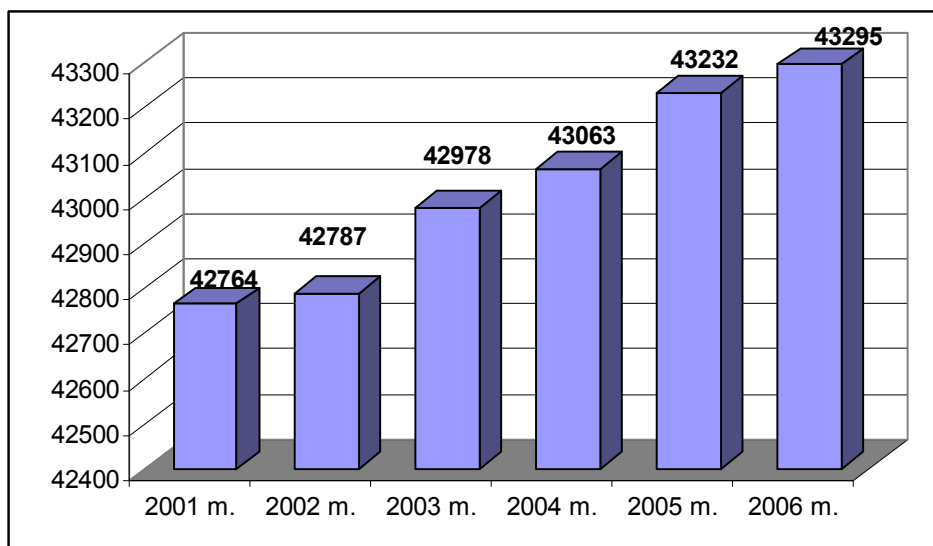
Panevėžio rajonas yra didžiausias Panevėžio apskrityje ir vienas didžiausių šalyje. Rajonas neturi savo centro ir yra veikiamas Panevėžio miesto. Ekonominį rajono profilį sąlygoja šie veiksniai:

- racionalus gerų automobilių kelių bei magistralių tinklas,
- dominuojanti žemės ūkio veikla,
- menkai išplėtotą pramonę (veikia mažos įmonės).

Panevėžio rajono savivaldybės biudžetas 2006 m. siekė 68006,1 tūkst. Lt., iš jų socialinei apsaugai buvo skirta 9627,0 tūkst. Lt, tai yra 15% , švietimui skirta 37038,5 tūkst. Lt. - 55%, sveikatos apsaugai 961,6 tūkst. Lt.- 2%, poilsiui, kultūrai ir religijai 4066,7 tūkst. Lt. - 6%.

Tai rečiausiai apgyvendintas rajonas: 1 kv. km. gyvena 19 žmonių, iš viso rajonas turi 43743

gyventojų.

1 pav. Bendras gyventojų skaičius

Skurdo ir socialinės atskirties pasireiškimų rajone apibūdinimas

Darbo grupė, išnagrinėjusi rajono ypatybes ir jų sąsajas su skurdo bei atskirties lygiu, siekdama patikrinti padarytų išvadų teisingumą, privalėjo išsiaiškinti, kokiomis formomis rajone pasireiškia skurdas ir atskirtis. Toks tyrimas, be pirmosios užduoties, turėjo pasitarnauti išeities tašku efektyvaus skurdo bei atskirties mažinimo priemonių plano rengimui.

Tyrimą grupė atliko dviem krypimis:

1. rinkdama ir analizuodama duomenis apie

- gyventojų gaunamas pajamas,
- neįgaliųjų skaičių,
- rizikos šeimų skaičių,
- mokyklos nelankančių vaikų, ypač kitataučių, skaičių,
- nusikalstamumą, ypač jaunimo tarpe,
- socialinių pašalpų gavėjus,
- kompensacijų už būsto šildymą gavėjus,
- paramos smurto aukoms reikalingumą,
- daugiavaikių šeimų biudžetą ir jo paskirstymą
- rajono gyventojų būsto poreikius.

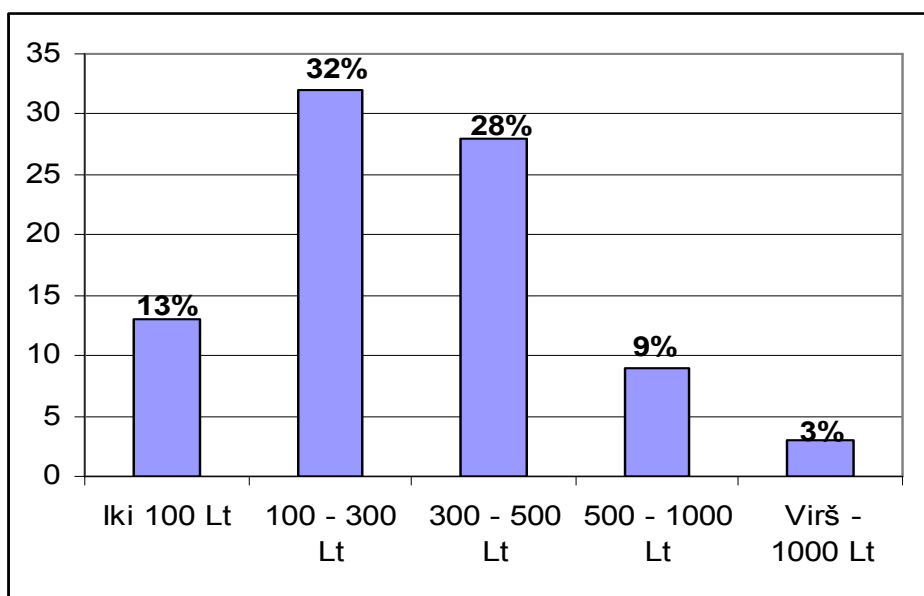
2. naudodamasi narių patirtimi, kontaktais su skurdą ir socialinę atskirtį patiriančiais asmenimis ir apklausų metodu, viešų diskusijų (radijo stoties “Pulsas” laidose “Laiko dvasia” bei konferencijos diskusijų grupėse) gavo duomenų apie skurdo ir atskirties raišką.

Išanalizavusi gautus duomenis, grupė padarė išvadas, kad

- skurdas ir atskirtis rajone pasireiškia formomis, kurios būdingos ne regioninei gyventojų priklausomybei, o jų socializacijai ir gebėjimams adaptuotis sociume, tam panaudojant visas galimas pagalbos formas;
- Panevėžio rajone gyventojų pajamų lygis žemas;
- rajone pastebimas nuolatinis neįgaliųjų, tame tarpe vaikų, skaičiaus, rizikos šeimų, tame tarpe auginančių vaikus, skaičiaus augimas;
- skurdo pasekmė - nusikalstamumas auga, ypač jaunimo tarpe;

- susiformavo paramos smurto ir prekybos žmonėmis aukoms poreikis;
- auga poreikis socialinėms paslaugoms ir socialinei paramai pašalpų ir kompensacijų forma;
- skurdo lygio raiška akivaizdi paramos būstui gauti siekiančiųjų skaičiuje;
- geriausiai skurdą rajone apibūdina šeimų, ypač daugiavaikių, biudžetai.

Žemiau tekste pateikiami duomenys ir jų analizė. Atskirai pateikiama daugiavaikės rajono šeimos biudžeto apžvalga.

2 pav. Pajamos vienam šeimos nariui Panevėžio r.

Rajone kasmet didėja neįgaliųjų (ypač vaikų) skaičius:

1 lentelė. Neįgaliųjų asmenų skaičius

Metai	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Vaikai su negalia	119	124	133	141	139	162
Sunkios negalios (I gr.)	312	306	338	345	356	358
Vidutinės negalios (II gr.)	1814	1821	1818	1903	1941	1878

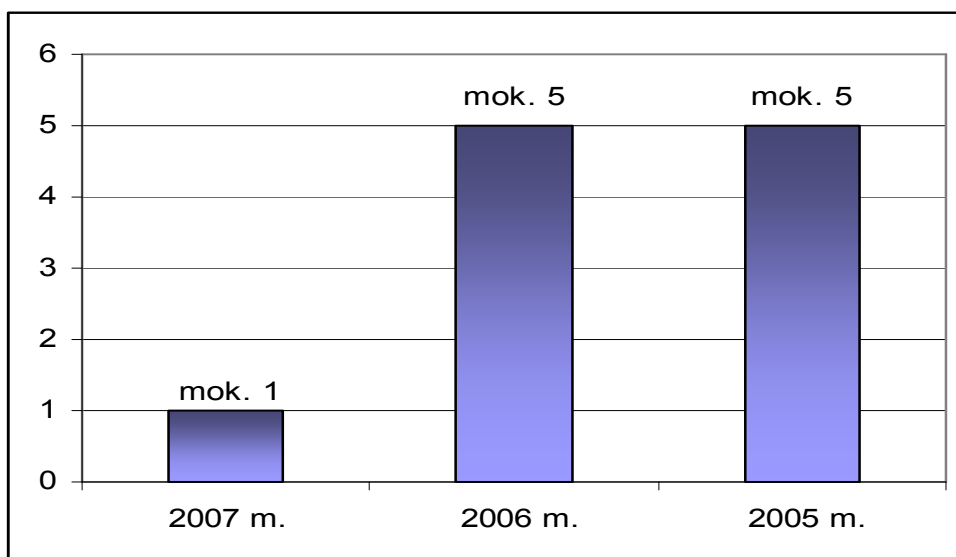
Lengvos negalios (III gr.)	228	261	416	439	445	453
-----------------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Neįgalieji yra ne tik skurstantys, bet ir patiriantys socialinę atskirtį, neretai net diskriminavimą.

Panevėžio rajone 2005 – 2006 metais darbo biržoje registravosi:

- 2005 m. – 88 neįgalieji;
2006 m. – 131 neįgalieji.

Panevėžio rajone dažniausiai mokyklos nelanko romų tautybės vaikai.

3 pav. Mokiniai, nelankantys mokyklos.

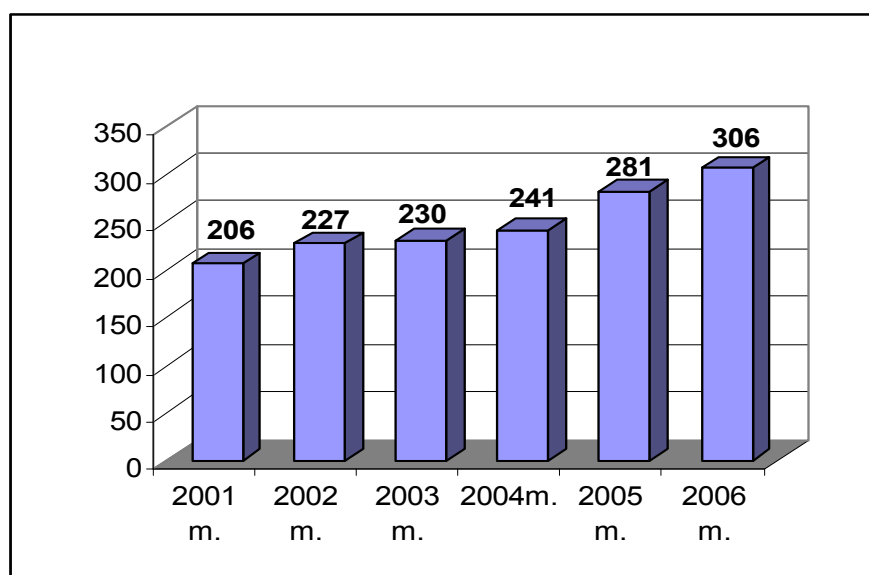
Nuolat didėja specialiųjų poreikių ir vaikų su negalia skaičius rajono mokyklose.

Grupės nariai teigė, kad, kalbant apie vaikų atskirtį ir skurdą pieštinai tik graudus paveikslas. Pasak Panevėžio seniūnijų socialinių darbuotojų, didžiausią susirūpinimą kelia tai, kad dėl skurdo šeimose vaikai socialiai atstumiami, esą turi specifinę kvapą, nemadingai apsirengę, drabužėliai nebūdingi sezonui ir kita. Kaime daugelis šeimų gyvena be patogumų, todėl vaikai nemaudomi. Bendraamžių atstumti, jie tokiais save ir laiko, tampa agresyvūs. Dauguma vaikų yra iš tokių šeimų, kuriose jiems visai neskiriama dėmesio. Tada, ypač paaugliai, būna sugniuždyti, užsidarę,

liūdni, pikti, jautrūs, neturintys dvasinės pusiausvyros, savimi nepasitikintys, nusivylę, linkę į alkoholizmą ir narkomaniją. Tačiau šeimų, nesirūpinančių savo vaikais, skaičius nuolat auga.

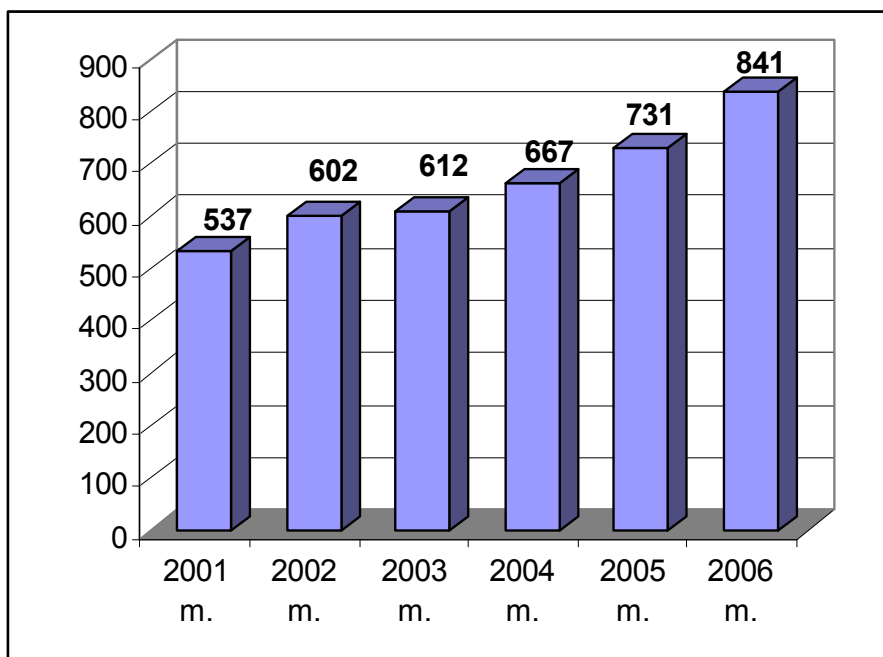
Kita atskirties grupė, Panevėžio rajone nuolatos didėjanti, yra šeimos, nesirūpinančios savo vaikais. Per paskutiniuosius 6 metus jų padaugėjo lygiai šimtu, o jose augančių vaikų skaičius išaugo 304 asmenimis.

Rizikos grupės šeimos ir jose augančių vaikų skaičius

4 pav. Panevėžio r. rizikos grupės šeimos

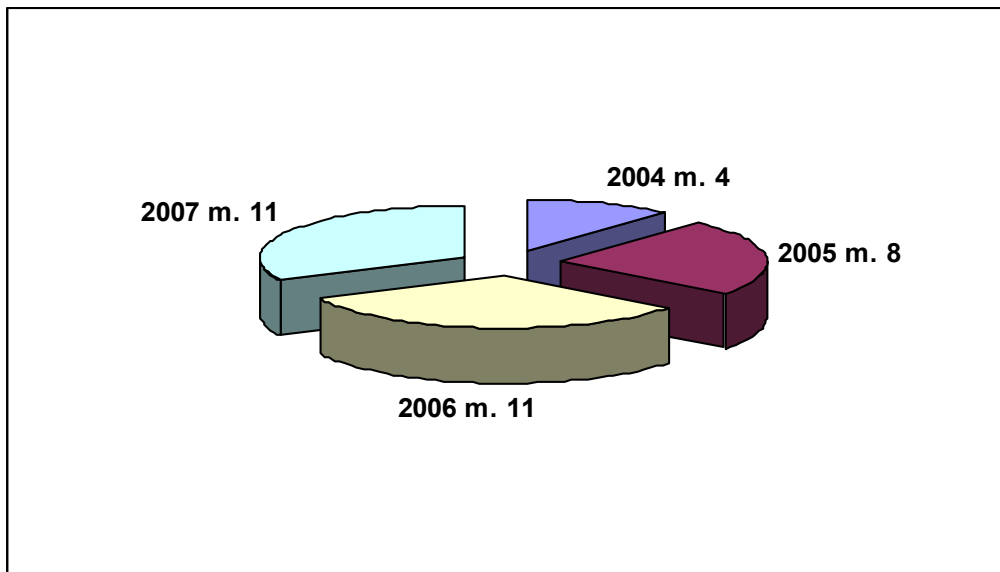

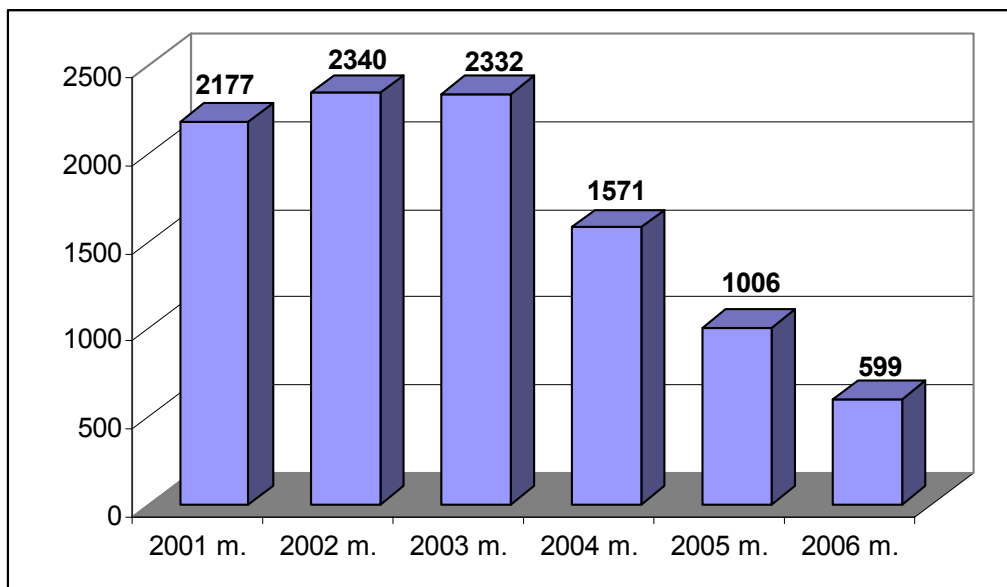
5 pav. Panevėžio r. rizikos grupės šeimose augančių vaikų skaičius

Rizikos grupės šeimose augančių vaikų skaičių patvirtina nemokamo mokinių maitinimo mokyklose rodikliai.

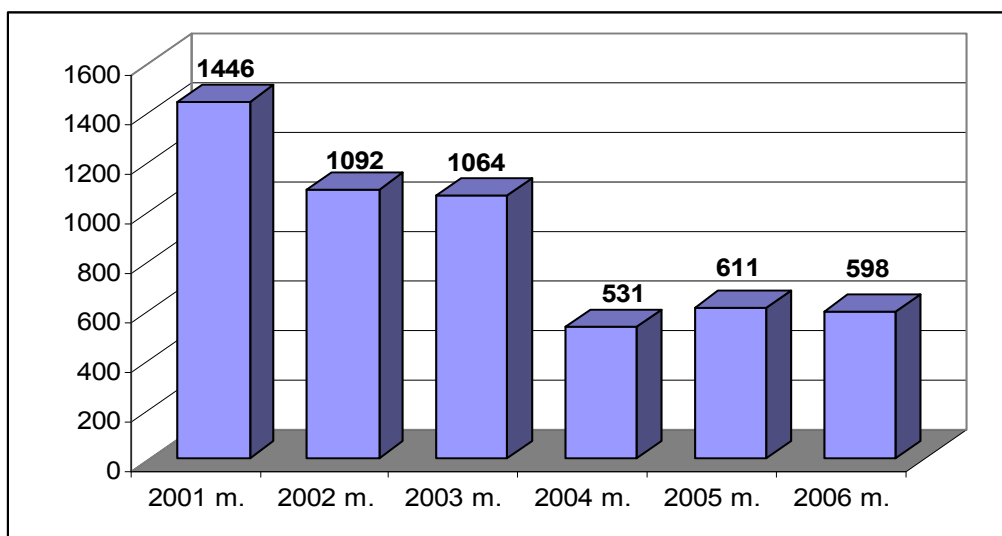
Atskirties apraiškos rajone vis dažnesnės, tai akivaizdu tiriant smurto ir prekybos žmonėmis aukų poreikio krizinei pagalbai bei psichosocialinei reabilitacijai atsiradimą.

6 pav. Panevėžio rajone suteiktos paslaugos prekybos moterimis aukoms

7 pav. Vidutinis metinis socialinės pašalpos gavėjų skaičius

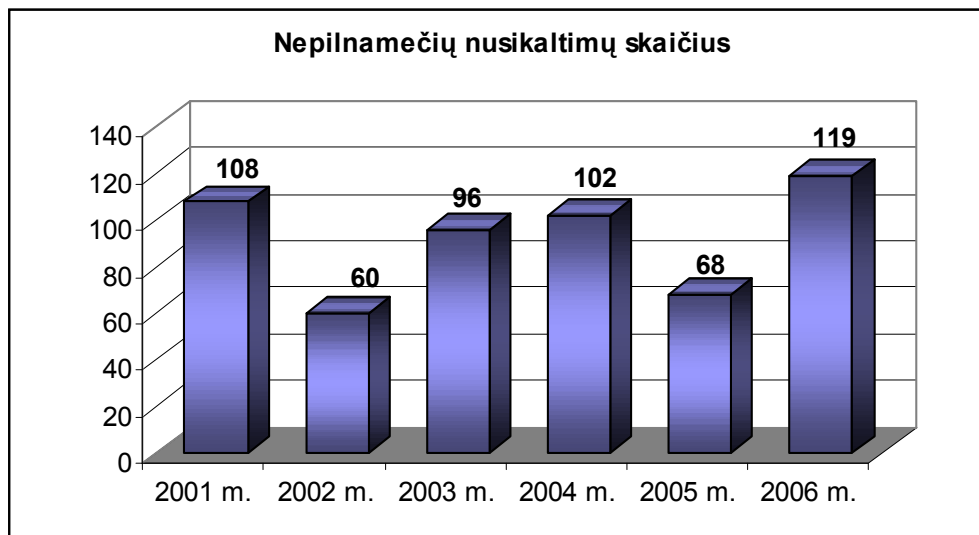

8 pav. Vidutinis metinis būsto šildymo kompensacijų gavėjų skaičius

Šiuo metu Panevėžio rajone būstas reikalingas 182 šeimoms.

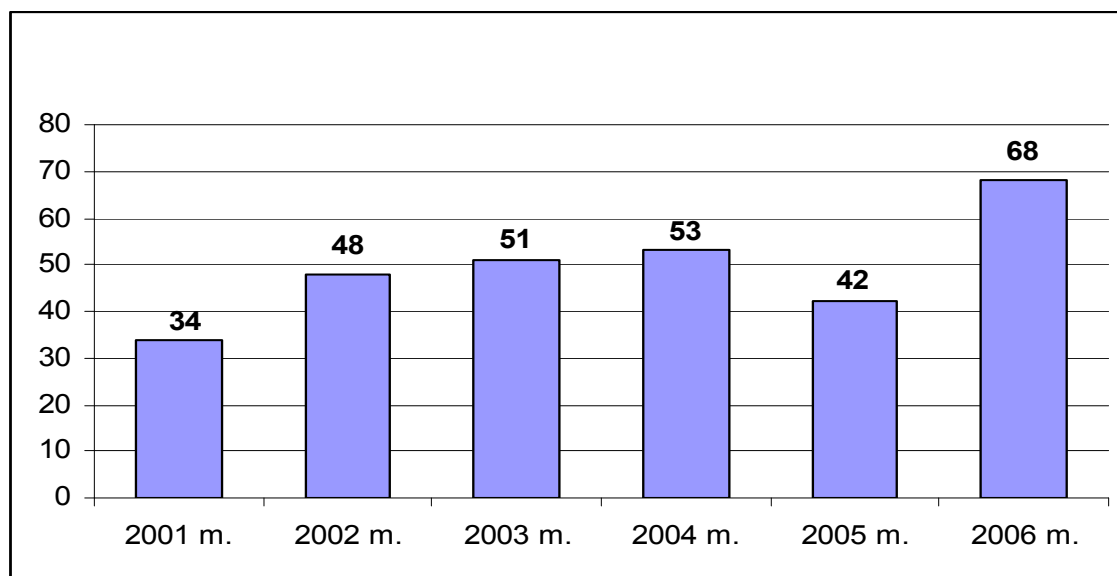
2 lentelė. Nusikalstamumas Panevėžio rajone

Metai	2001	2002	2003 01-04	2003 05-12	2004	2005	2006
Registruota nusikaltimų iš jų sunkių	1125 223	942 304	432 113				
Užregistruota nusikalstamų veikų				901	1381	1108	1073
Nusikaltimų Baudžiamųjų nusižengimų				817 84	1248 133	1028 80	986 87
Ištirta nusikalstamų veikų, padarytų nepilnamečių	108	60	30	66	102	68	119

9 pav. Nepilnamečių nusikalstamumas

Kriminogeninę situaciją lemia sunkėjanti žmonių ekonominė padėtis, didėjantis nedarbo lygis tiek kaime, tiek mieste. Didelę dalį nusikaltimų padaro nedirbantys asmenys, kuriems nusikaltimų darymas yra vos ne vienintelis būdas pragyventi. Smunkantis rajono gyventojų pragyvenimo lygis, aukštas nedarbo lygis Panevėžio rajone, vis didėjantis alkoholizmo reiškinys – visa tai ir formuoja tam tikros gyventojų grupės (nusikaltėlių) gyvenimo nuostatas.

10 pav. Iš įkalinimo įstaigų grįžę nuteistieji

Skurdą ir atskirtį patiriančiųjų gyventojų apklausų duomenys

Pasidomėta Raguvoje, viename didesnių rajono seniūnijų centrų, privačiose įmonėse dirbančių paprastomis darbuotojomis - moterimis, auginančiomis vaikus (apklausta 14 moterų auginančių po 3-4 vaikus).

Jų vidutinis uždarbis maždaug po 735 Lt. Šios moterys prisipažino, kad vaikų atostogų metu jos dirbo ir su vaikais atostogauti nebuvo išvykusios ir nežada išvykti, nes nėra pinigų. Laivalaikis – televizoriaus žiūrėjimas. Išėigines dienas praleidžia namuose.

Šventės – kaimynų ar draugų gimtadieniai.

Svajonės:

1. Norėtų gauti gerai apmokamą darbą;
2. Jeigu užtektų pinigų, norėtų atostogauti prie jūros, aplankyti teatrą, nusipirkti jas dominančias knygas, nusipirkti buitinę techniką;
3. Norėtų nors kartą išvykti į užsienį.

Pagrindiniai maisto produktai kaime brangesni, negu mieste, maždaug 9 procentais ir labai mažas jų pasirinkimas. Tuo tarpu alaus, stipresnio negu 5 laipsniai, priskaičiuota 11 rūšių.

Maži atlyginimai. Kuo daugiau šeimoje narių, tuo didesnam asmenų skaičiui reikia dalytis tėvų gaunamomis pajamomis, todėl automatiškai vienam šeimos nariui skirtos pajamos mažėja.

Užimtumo problema. Kaime nėra pastovaus darbo. Daugiavaikėse šeimose dažnai tik vienas asmuo dirba, tuo tarpu kitas sutuoktinis prižiūri mažus vaikus.

Rajone nėra nė vieno vaikų ir paauglių dienos užimtumo centro.

Moterys teigė, kad socialinė parama vaikus auginančioms šeimoms nėra pakankama.

Nuomonę grindė tokiais argumentais:

- Mokamos išmokos vaikui, skiriamos soc. pašalpos, kompensacijos už būsto šildymą, šaltą, karštą vandenį, nemokamas mokinių maitinimas bei mokyklinės

prekės, parama maisto produktais, labdara – drabužiai, kiti daiktai. Visą tai skiriama mažas pajamas turinčioms šeimoms.

- Šiose šeimose dažniausiai nėra dirbančių asmenų, jie nesuinteresuoti dirbti. Neskuo mažesnės pajamos, tuo didesnė socialinė parama. Kartais dirbančios, tačiau mažas pajamas gaunančios šeimos materialiai gyvena blogiau už šeimas, gyvenančias iš socialinės paramos.
- Šeimos, pradėję gauti pajamas už darbą, dažniausiai praranda teisę į socialinę paramą. Tai neskatina žmonių ieškoti darbo, papildomo pajamų šaltinio.
- Keletą metų iš eilės neturėjęs darbo žmogus praranda motyvą dirbti, susitaikoma su esama vargana šeimos materialine padėtimi, tenkinasi tuo, ką gauna socialinės paramos forma.

Grupės narės J. Jurevičienė ir A. Saldienė atliko daugiavaikės šeimos biudžeto paskirstymo analizę, kuri pateiktina ištiesai.

ŠEIMOS, AUGINANČIOS 8 VAIKUS, MĖNESINIS BIUDŽETAS

Pilnoje, abu sutuoktinius turinčioje, miestelio centre, nuosavame name gyvenančioje šeimoje auga 8 vaikai. Iš jų 5 lanko mokyklą, yra nemokamai maitinami ir jau antrus metus šeima gauna pašalpas jų mokykliniams reikmenims įsigyti. Pastaroji suma neišmokama pinigais, todėl biudžeto išlaidose neapskaitoma.

3 mažamečiai vaikai lanko vaikų darželį.

Abu tėvai dirba, abiejų darbovietė ne gyvenamojoje vietoje. Tėvas uždirba 700 Lt/mėn., motina – 900 Lt/mėn. Pašalpa daugiavaikei motinai sudaro 507 Lt/mėn., vieno vaiko invalidumo pašalpa – 266 Lt/mėn.

Per mėnesį vienam šeimos nariui tenka 237 Lt.

3 lentelė. Daugiavaikės šeimos išlaidos

Išlaidų poreikis	Išleidžiama vidutiniškai per mėnesį (litas)	Pastabos
Maistas	700	
Mokesčiai	300	Draudimas, mokestis už vaikų darželį, kt.
Namo priežiūra ir	200	

šildymas		
Tėvų kelionė į darbą ir atgal (kuras automobiliui)	200	
Drabužiai, avalynė	300	
Vaistai, vitaminai	200	Vaiko su negale poreikiams
Mokymosi reikmenys, kultūros prekės, žaislai	150	
Higienos reikmenys	150	
Kita	173	
Iš viso	2373	

Tėvai dirba skirtingose darbovietėse, kuriose atlyginimai mokami ne tą pačią mėnesio dieną. Tai lengvina disponavimą lėšomis.

Pinigines lėšas tvarko motina. Vaikai sveiki, mėnesio išlaidos vaistams skirtos vaikui, turinčiam negalę.

Maisto produktus šeima perka mieste – ten pigiau, galima pasirinkti, naudotis nuolaidų kortele. Perkamieji produktai ne gatavi, bet skiriami gaminimui. Daržovių šeima neperka, jų užsiaugina.

Motina dirbanti, todėl maistą gaminti padeda vyresniosios dukterys.

Automobilis senas, jis būtina susisiekimo priemonė, nes suaugusiems tenka važinėti į darbą. Poilsui jis netinka, nes gausiai šeimai jame maža vietos. Automobilio išlaikymas gana brangus, nes nuolat reikia ne tik degalų, bet ir remonto.

Abiejų tėvų darbas nekvalifikuotas, fizinis, todėl mažai apmokamas, bet šeima skolų neturi – padeda motinos tėvai.

Vaikai priversti dėvėti vieni kitų išaugtus drabužius, batus. Nauji perkami tik vyresniesiems.

Šeimos poreikiai: geriau apmokamas tėvų darbas, artimesnės darbovietės, įsidarbinimo galimybės vyresniesiems veikams vasaros sezono metu, vaikų poilsio stovyklos vasarą ir ypač – bendras laisvalaikis, nes šeima nėra atostogavusi visa kartu. Tėvai kultūrinių poreikių nereiškia ir jų netenkina, nors nėra išgeriantys,

Vaikai kultūrinius poreikius tenkina mokyklos organizuojamų renginių ir išvykų rėmuose. Tam tėvai skiria nedaug pinigų.

Apklausų ir grupės narių patirties išvados

Daugiavaikė šeima ne visada yra rizikos grupės šeima. Tačiau rizikos grupės šeimose dažnai auga daugiau vaikų. Panevėžio rajone rizikos grupės šeimų ir jose augančių vaikų skaičius vis didėja. 2006 m. vienai rizikos grupės šeimai Panevėžio rajone tenka 2,8 vaikų. Ir jos dažniausiai skursta. Piktnaudžiaujama pašalpomis.

Nepilnos šeimos. Vaikus augina dažniausiai viena motina. Alimentų iš dažniausiai nedirbančių arba nelegaliai dirbančių vaikų tėvo nėra jokių galimybių prisiteisti. Vaikus išlaiko tik motina, dažnai neturinti galimybės (ar noro) dirbti.

Nesusituokusios šeimos. Šeima jau nėra įvardijama kaip vertybė. Nėra atsakomybės už šeimą, joje augančius vaikus, tuo labiau, jei šeimoje vaikai skirtingų tėvų.

Jaunos šeimos. Galimybė įsigyti būstą šeimai auginančiai vaikus ir gaunančiai minimalų atlyginimą lygi nuliui.

Nedarbas. Darbas jau nėra vertybė. Žmogus nesistengia išsaugoti darbo vietą. Kartais nedirbti naudingiau nei dirbti. Netikima gyvenimo pagerėjimu. Soc. pašalpos, nemokamas maitinimas, maisto produktai, stovyklos soc. remtinų šeimų vaikams, net parazitų naikinimas. Iškreipta socialinė politika. Nėra svirtų, kuriais būtų galima paveikti žmogų vengiantį darbo.

Nepalankios sąlygos smulkiam ir vidutiniam verslui.

Kvalifikacijos įgijimo ir persikvalifikavimo galimybės. Jos per mažos šeimoms, auginančioms vaikus, atokiuose kaimuose gyvenantiems asmenims, žmonėms su negalia.

Didelis nekvalifikuotų asmenų, turinčių pradinį išsilavinimą procentas bedarbių tarpe. Šių metų pradžioje darbo paiešką tęsė 579 nekvalifikuotų bedarbių, iš jų 37% igiję pagrindinį, o 12% tik pradinį išsilavinimą.

Nepakankamos transporto paslaugos. Nepakankamas rajono gyventojų mobilumas, dėl prisirišimo prie asmeninio ūkio ir visuomeninio transporto problemų.

Socialinių paslaugų trūkumas. Ypač šeimoms, auginančioms neįgalius vaikus, slaugančioms neįgalų asmenį. Bent vienas šitokių šeimų narys negali dirbti, kadangi turi rūpintis neįgaliu šeimos nariu.

Sveikatos priežiūra. Sunkiai susirgęs pasmerktas skursti.

Bendruomenės požiūris. Ne visi pasiruošę padėti, patarti, dažniau linkę smerkti, „nurašyti“. Trūksta tarpusavio bendravimo ir atjautos.

Žiniasklaidos įtaka. Aprašoma, rodoma skurstanti šeima, kaltinant valstybines institucijas, bet neakcentuojant tėvų atsakomybės už šeimą. Mažai arba visai nepateikiami geri pavyzdžiai.

Nepakankama informacijos sklaida. Arba ji tiesiog nepasiekia tų žmonių grupių, kurios ji labiausiai reikalinga.

Nepakankamas kultūrinis užimtumas. Ne visur yra, kur praleisti laisvalaikį, nėra susitikimų su įdomiais žmonėmis ir pan.

Gana pasyvi pačių bedarbių pozicija darbo paieškoje. Labai žema motyvacija darbui, valstybės dokumentai ir nuostatos neskatina ir nemotyvuoja darbui.

Nepakankamai išvystyta rajono infrastuktūra

Mokyklose nuolat didėja specialiųjų poreikių ir vaikų su negalia skaičius.

Mokyklose nėra nė vieno psichologo. Trūksta socialinių pedagogų ir mokytojų padėjėjų. Prasta situacija su medicinos darbuotojais mokyklose.

Piktnaudžiamama alkoholiu. Visiškas bejėgiškumas prieš alkoholikus (nedirba, geria, smurtauja šeimose ir bendruomenėse ir pan.).

Skurdo priežastys

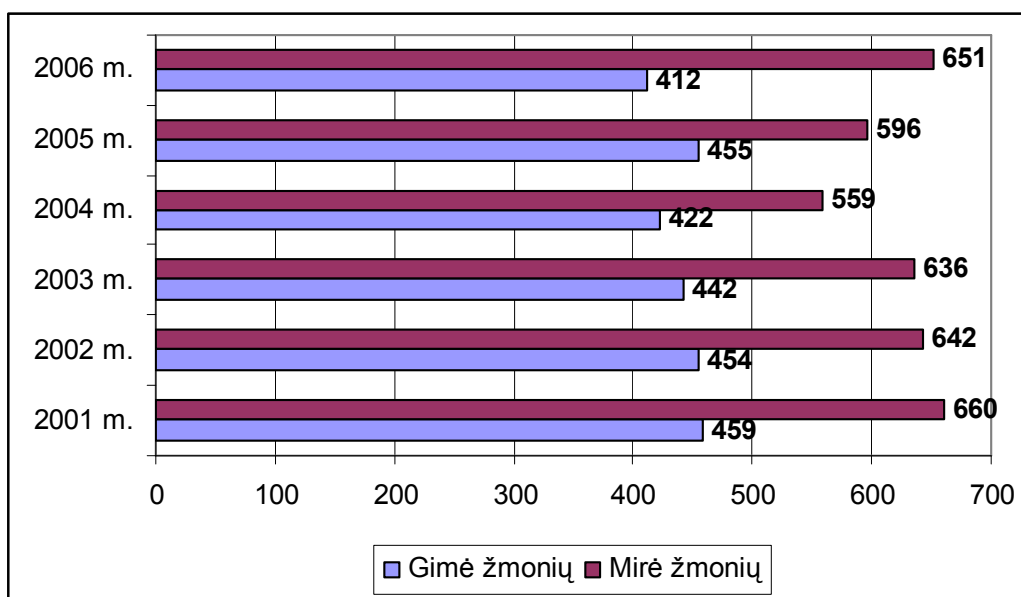
Darbo grupė, išnagrinėjusi skurdo apraiškas rajone ir įvertinusi jas, ieškojo skurdo ir atskirties priežasčių. To siekiant, tirta:

- Gyventojų skaičius pokyčiai,
- miesto ir kaimo gyventojų santykis, kaimo specifika, didinanti skurdą,
- gyventojų su negale skaičius,
- amžius ir jo įtaka skurdo lygiui,
- rizikos šeimos, tame tarpe auginančios vaikus,
- rajono avaringumas ir
- žalingo įpročio – vairuotojų girtavimo lygis.

Išanalizavusi gautus duomenis, grupė padarė išvadą, kad daugelis skurdo priežasčių, tokių, kaip ekonomikos išsivystymo lygis, kelių būklė, gyvenimas kaime, priklausymas tam tikrai etninei grupei (romams) nėra susijusios su asmens ar šeimos veikla, jos pobūdžiu, bet kita dalis skurdą didinančių priežasčių sietina su individualiomis žmonių ypatybėmis, tokiomis, kaip neigalumas, senatvė, girtavimas, gausi šeima ir kt.

Žemiau tekste pateikiami duomenys ir jų analizė.

Per paskutiniuosius metus Panevėžio rajone gimstamumas mažesnis negu mirštamumas:

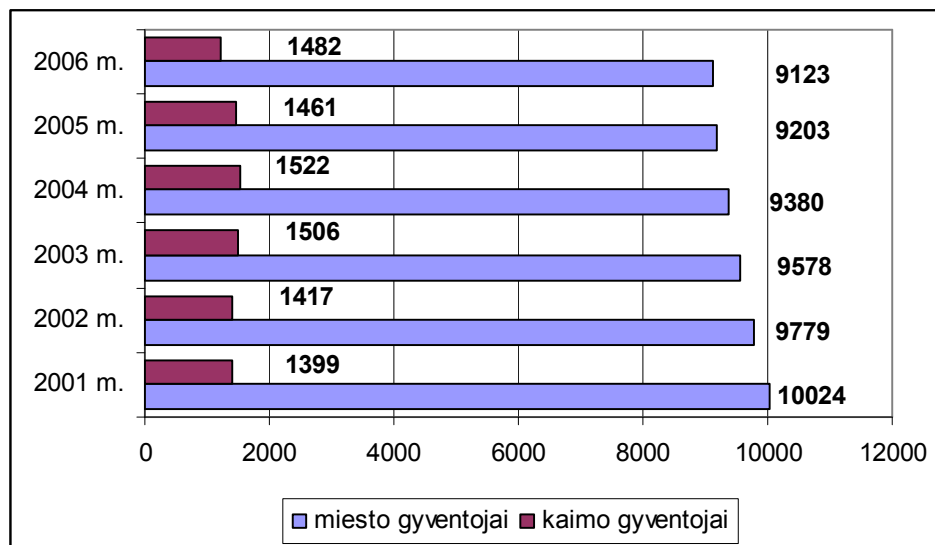

11 pav. Panevėžio r. demografiniai pokyčiai

Nepaisant mažo, lyginant su mirštamumu, gimstamumo, rajono gyventojų skaičius nežymiai, bet nuolatos didėja. Tai migracijos pasekmė.

Negausūs atvykusieji adaptacijos laikotarpiu sudaro papildomą rizikos grupę, galinčią įtakoti skurdo ir atskirties lygmens rajone didėjimą. Į rizikos grupę patenka ir atvykusių šeimų vaikai. Tuo tarpu valstybės parama jų atžvilgiu tampa mažiau efektyvi dėl įvairių, tame tarpe biurokratinių kliūčių – migrantams sunkiau įsidarbinti, surinkti reikiamus dokumentus paramai gauti.

Virš 95 procentų rajono žmonių sudaro kaimo gyventojai. Projekto „LabAS“ autoriai nustatė, kad kaimo gyventojai skursta, kad kaime skurdo mastas, lyginant su miestu, žymiai didesnis ir konstatavo, kad to priežastys yra neefektyvūs ūkiai, menkos pajamos už nekvalifikuotą ir nenuolatinį darbą.

12 pav. Miesto ir kaimo gyventojai

Žemės našumo balas Panevėžio rajone gana aukštas, tačiau mažą žemės ūkio efektyvumą pirmiausia sąlygoja dirbančiųjų amžius - daugiau kaip 22 procentai rajono gyventojų, tai reiškia, daugelis kaimo gyventojų yra pensinio amžiaus. Jų pajamos mažos, dėl senatvės jie nepajėgūs jas padidinti, juos vargina nesveikata, neretai ir blogos būsto sąlygos. Kaime seneliams teikiamos socialinės paslaugos mažesnio spektro ir jų teikimą, be kitų priežasčių, sunkina nemaži atstumai. Darbo grupės narių nuomone, kaime gyvenančios šeimos ir jose augantys vaikai, ypač daugiavaikės šeimos, kuriose dažniausiai dirba tik vienas iš tėvų, paprastai skursta dėl šeimų gyvenimo būdo, ekonomikos, ligų rizikos.

4 lentelė. Pensinio amžiaus gyventojų skaičius (miesto ir kaimo)

Metai	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Skaičius	10024	9779	9578	9380	9203	9123

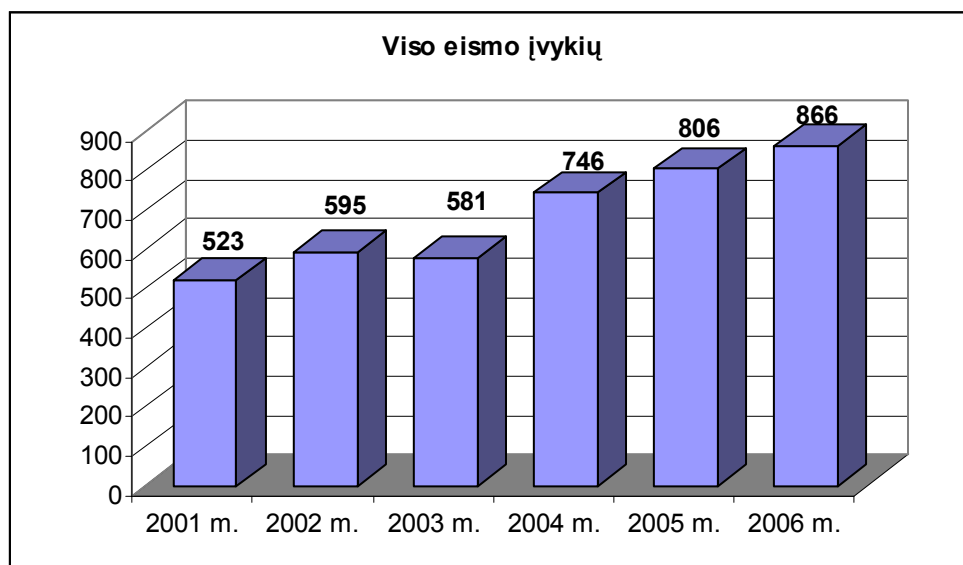
Skurdą ir atskirtį rajone didina aukštas avaringumas bei ganėtinai sudėtinga kriminogeninė situacija.

Kiekvienais metais Lietuvos keliuose didėja automobilių skaičius, intensyvėja eismas ir tai neabejotinai lemia didėjantį avaringumą. Panevėžio rajone yra daug kelių, kuriuose labai intensyvus eismas. Panevėžio rajono teritoriją kerta net 5 magistraliniai keliai, tarp jų ir magistralė „Via Baltica“. Šiuose keliuose eismo priežiūrą atlieka Panevėžio miesto vyriausiojo policijos komisariato Eismo priežiūros skyriaus magistralinių kelių būrio pareigūnai. Be to yra daug krašto ir rajoninių kelių, kuriuose eismas taip pat intensyvus. Kelių būklė yra pakankamai gera, tačiau tai sąlygoja ir didesnius transporto priemonių greičius, o tai yra viena pagrindinių eismo įvykių priežasčių.

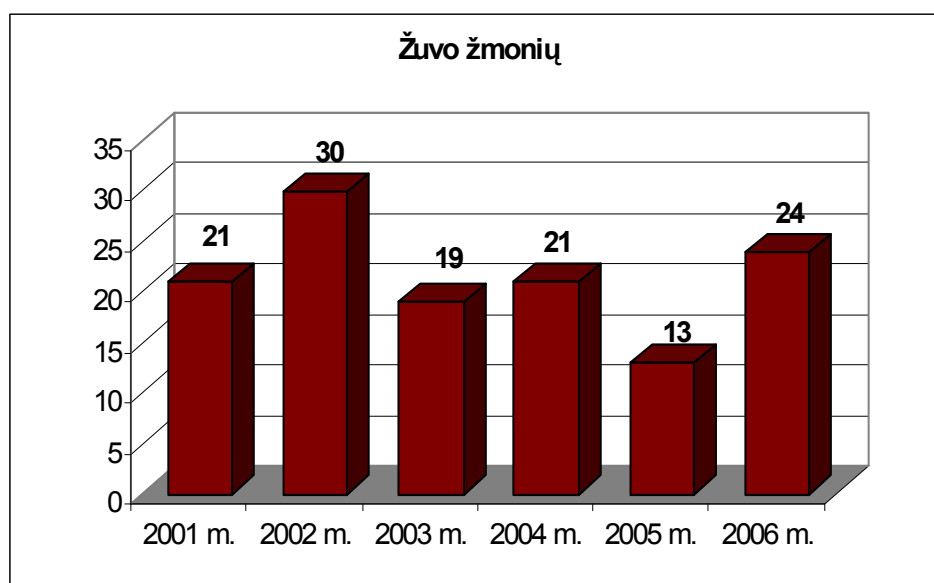
Per 2006 metus Panevėžio rajone įvyko 866 eismo įvykiai, iš jų 88 įskaitiniai eismo įvykiai, kuriuose 24 eismo dalyviai žuvo ir 130 buvo sužeista. Tuo tarpu per visus 2005 metus Panevėžio rajone žuvo 13 ir buvo sužeista 114 eismo dalyvių. Matome, kad šiais metais žuvusiųjų skaičius jau išaugo 84%. Palyginus su ankstesniais metais šie skaičiai yra labai išaugę.

5 lentelė. Avaringumas Panevėžio rajone 2001- 2006 metais:

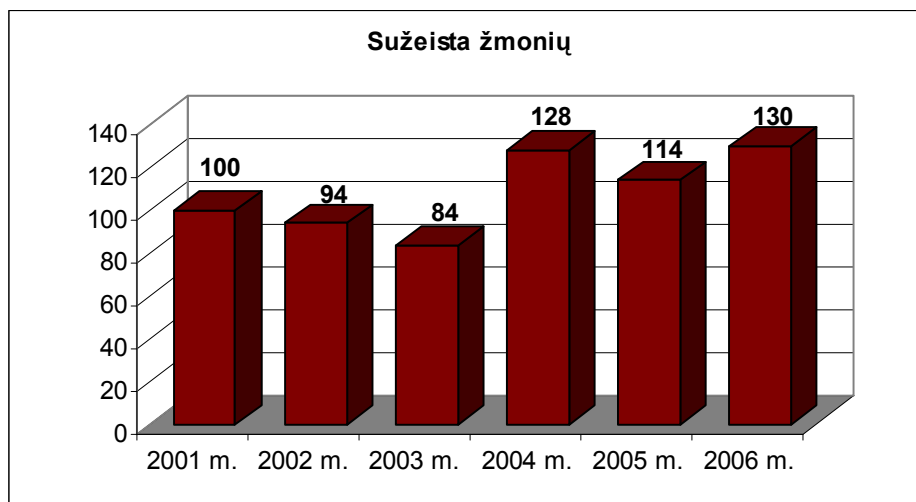
Metai	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Viso eismo įvykių	523	595	581	746	806	866
Įskaitinių eismo įvykių	87	84	79	88	79	88
Žuvo	21	30	19	21	13	24
Sužeista	100	94	84	128	114	130

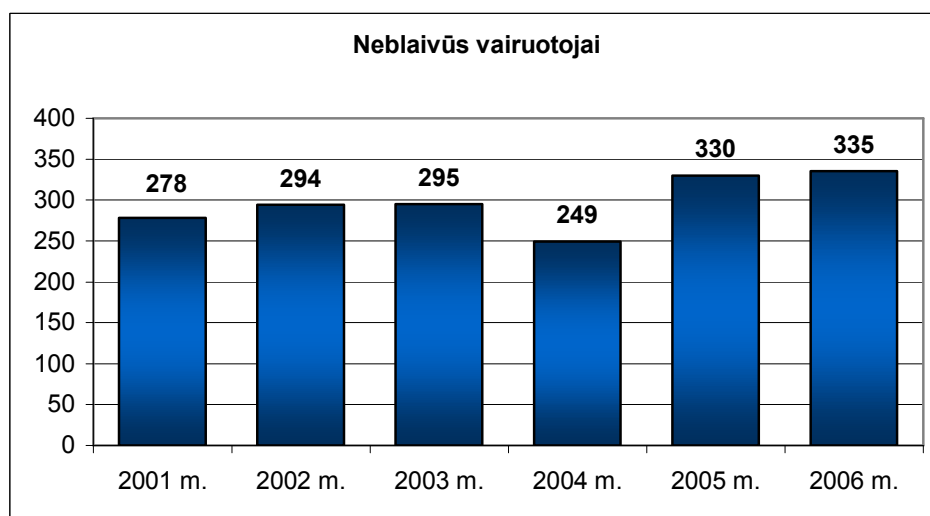
13 pav. Eismo įvykiai Panevėžio rajono keliuose

14 pav. Panevėžio r. eismo įvykių metų žuvo žmonių

15 pav. Panevėžio r. sužeista žmonių eismo įvykių metu

16 pav. Neblaivūs vairuotojai Panevėžio r.

Analizuodama priežastis, dėl kurių dažniausiai eismo įvykiuose žūsta ar būna sužalojami žmonės, pagal 2006 m. eismo įvykių analizę Panevėžio rajone pastebėta, kad 79,8% eismo įvykių įvyksta dėl vairuotojų kaltės. Pagrindinės eismo įvykių priežastys šiais metais yra saugaus greičio nepasirinkimas, tai sudaro apie 47,3% visų eismo įvykių, kiti turėję įtakos veiksniai sudaro 10,7%, reikalavimo duoti kelių nevykdymas sudaro 7,5% visų eismo įvykių. Šiuos skaičius palyginus su 2001-2006

metais matome, kad pagrindinės eismo įvykių priežastys kasmet yra tos pačios. 2002 m. dėl vairuotojų kaltės įvyko 78% eismo įvykių, 2003 m.-80,5%, 2004 m.-84%, 2005m.- 87%. Dėl saugaus greičio nesilaikymo 2002 m.-46%, 2003 m.-41%, 2004 m.- 45%, 2005 m.- 49,8%. Tuo tarpu eismo įvykiai, kurie įvyksta dėl kitų eismo dalyvių kaltės, kasmet sudaro tik apie 5 - 8% visų eismo įvykių. Eismo įvykiai, kuriuos padaro neblaivūs vairuotojai kasmet sudaro 3 - 5% visų eismo įvykių. Nors organizuojama daug prevencinių priemonių, vairuotojai nevengia sėsti prie transporto priemonių vairo būdami neblaivūs. Taip pat išaugo skaičius vairuotojų, kurie vairuoja transporto priemones neturėdami tam teisės.

Rajone taikomos priemonės skurdui ir socialinei atskirčiai sumažinti ir jų įvertinimas

Darbo grupė tyrė, kokias priemones taiko Panevėžio rajono savivaldybė ir valstybinės įstaigos skurdui ir socialinei atskirčiai sumažinti. Buvo nagrinėta

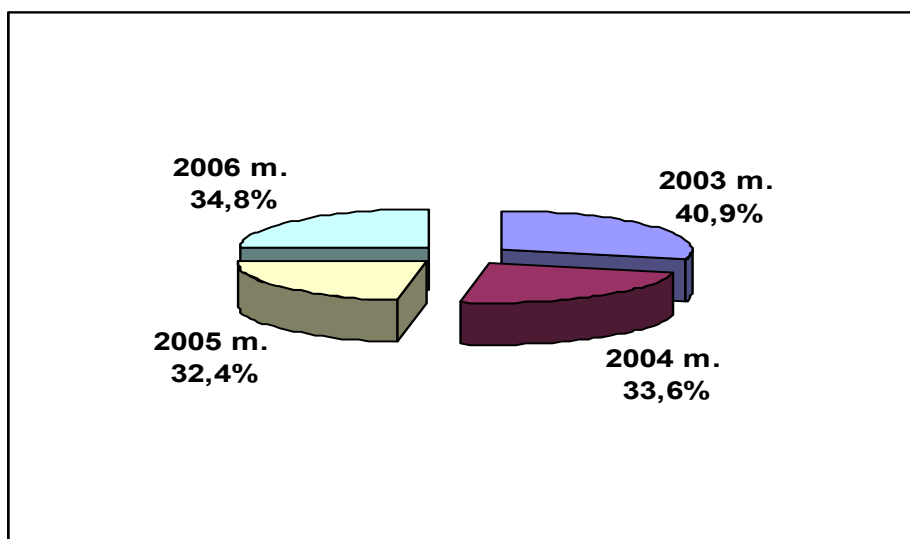
- nemokamo mokinių maitinimo mokyklose rodikliai,
- švietimo tinklo apimtis ir pajėgumas spręsti skurdo ir atskirties mažinimo problemą,
- mokyklos (ne)lankymo problemos sprendimas,
- nedarbo, ypač neįgaliųjų nedarbo problemos ir Darbo biržos veikla,
- valstybės paramos socialinio būsto programai teikimas.

Išnagrinėjus ir suvedus duomenis, padaryta išvada, kad Panevėžio rajone savivaldybė ir valstybės įstaigos atlieka didelį, tačiau ne visada efektyvų dėl veiklai vadovaujančių institucijų nepakankamo koordinuotumo bei lėšų stokos darbą, kurį galima ir būtina efektyvinti pagal gyventojų reikmes.

Nagrinėjimo ir išvados iliustracija pateikiama žemiau tekste.

Minėta, kad skurstančių vaikų skaičių galima nustatyti, tiriant nemokamo maitinimo mokyklose duomenis. Tuo pačiu akivaizdus ir jiems teikiamos pagalbos mastas.

17 pav. Nemokamai maitinamų mokinių skaičius rajono švietimo įstaigose

Panevėžio rajone yra gana didelis švietimo įstaigų tinkles: 3 gimnazijos, 5 vidurinės, 14 pagrindinių, dviejų pagrindinių mokyklų filialai, 15 pradinio ugdymo skyrių, 4 darželiai – mokyklos, 6 ikimokyklinės įstaigos bei 4 ikimokyklinio ugdymo filialai.

Veikia ir pagalbos mokyklai institucijos, tai: Vaikų muzikos mokykla su trimis filialais, Užmokyklinės veiklos susivienijimas, Pedagogų švietimo centras ir Pedagoginė psichologinė tarnyba.

Tačiau mokyklose nėra nė vieno psichologo, trūksta socialinių pedagogų ir mokytojų padėjėjų. Formaliai visos mokyklos yra aprūpintos specialistais - medicinos darbuotojais, bet 1 slaugytojo etatas skiriamas 1000 mokinių. Panevėžio rajono sąlygomis vienam slaugytojui, dirbančiam 0,5 ar 0,25 etato, tenka aptarnauti 5-7 švietimo įstaigas, o toks specialisto jėgų bei laiko skaidymas yra labai neefektyvus.

Grupės manymu, būtų racionaliau, jei švietimo įstaigų tinkles rajone liktų mažesnis, nes:

- šiuo metu beveik pusei bendrojo lavinimo mokyklų dėl mažo mokinių skaičiaus neužtenka Mokinio krepšelio lėšų;

- yra sudėtinga moderniai rekonstruoti ir pagal reikalavimus aprūpinti visas švietimo įstaigas. Neįstengiama įkurti vaikų socializacijos ar dienos užimtumo institucijų.

6 lentelė. Mokinių skaičiaus kitimas

Metai	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Mokinių sk.	5847	5757	5619	5544	5290	5129	4870
Pirmokų sk.	552	525	451	470	408	420	389
Abiturientų sk.	142	191	196	209	194	163	224
Vaikų sk. ikimokyklinėse įstaigose	455	461	659*	648*	655*	686*	680*

* su priešmokyklinukais.

- Sutelktomis mokyklų, seniūnijų bei savivaldybės administracijos darbuotojų pastangomis yra pasiektas geras 7 – 16 metų vaikų mokyklos lankomumas. 2007 m. mokyklos nelankė 1 mokinys, 2006 m. – 5, 2005 m. – 5, 2004 m. – 0 mokinių. (2002-2004 metais duomenų nėra)

Per 2006 metus iš viso į darbo biržą kreipėsi 3016 Panevėžio rajone gyvenančių bedarbių, lyginant su 2005 m., tai 8% didesnis skaičius. 2007 metais sausio 1 d. darbo biržoje buvo įregistruoti 1605 užimtumo siekiantys rajono gyventojai, kurie sudarė 29% visų tuo metu darbo biržoje įregistruotų bedarbių, 59% metų pradžioje registruotų rajono bedarbių sudaro moterys. Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus rajono gyventojų per pastaruosius metus išaugo 0,9%: nuo 5,4% (2006 m. sausio 1 d.) iki 6,3% (2007 sausio 1d.).

7 lentelė. Darbo jėgos pasiūlos dinamika Panevėžio rajono seniūnijose:

Bedarbių skaičius pagal seniūnijas	2006 m. sausio 1d. bedarbių	2007 m. sausio 1 d. bedarbių
Vadoklių sen.	89	76
Velžio sen.	205	289

Karsakiškio sen.	96	116
Krekenavos sen.	233	242
Miežiškių sen.	83	99
Naujamiesčio sen.	125	160
Panevėžio sen.	139	207
Raguvos sen.	129	139
Ramygalos sen.	180	168
Smilgių sen.	51	55
Upytės sen.	44	69

Nedarbo rodiklis išaugo ne visose seniūnijose: Vadoklių ir Ramygalos seniūnijose nedarbo rodiklis – sumažėjo.

Nedarbo augimui rajone įtakos turėjo didžiausios miesto įmonės AB „Ekranas“ bankrotas. Šis bankrotas turėjo įtakos arti miesto esančiose seniūnijose gyvenantiems žmonėms. 2007 m. pradžioje mažesnis už bendrą rajono nedarbo lygį, buvo tik 4 seniūnijose. Nedarbo lygio skirtumai tarp seniūnijų nežymiai mažėja: skirtumas tarp seniūnijų didžiausio ir mažiausio nedarbo lygio per metus sumažėjo beveik puse procento.

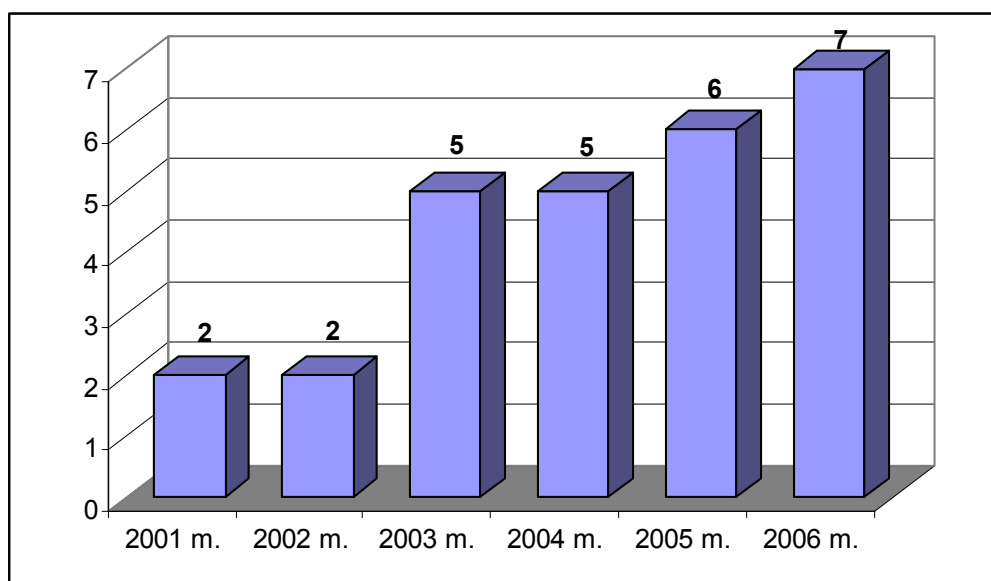
Nacionalinė skurdo mažinimo strategija susijusi konkrečiai su neįgaliaisiais. Neįgaliųjų įdarbinimas „numatomas ir įgyvendinamas kaip priemonė, kuri skatina įmones steigti darbo vietas neįgaliesiems ir organizuoti jų mokymą darbo vietose“. Tarp skurdo įveikimo priemonių svarbi vieta tenka švietimui, mokslui, nes tik išsilavinęs, turintis profesiją ir aukštą kvalifikaciją žmogus gali sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje. Neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, vis dar iškyla daug problemų. Valstybės parama socialinio būsto programai, atsižvelgiant į išaugusias kainas, skirta mažai lėšų: 2004 m. iš valstybės biudžeto buvo skirta 50 tūkst. Lt., 2005 m. – 124,7 tūkst. Lt, 2006 m. – 150 tūkst. Lt.

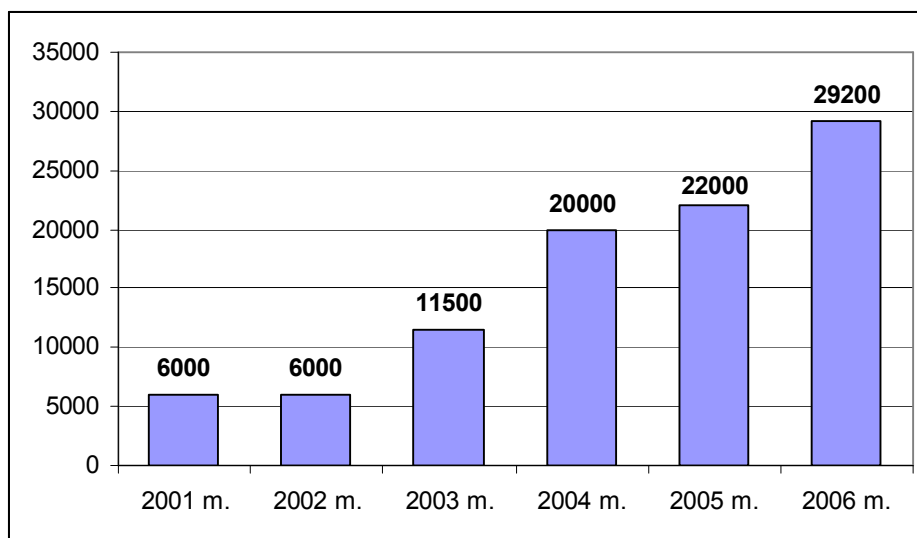
NAP ir jo įgyvendinimo priemonių plano pritaikomumo rajono problemoms spręsti lygis

Grupė atliko didelį darbą, įvertindama rajone taikomas skurdo ir atskirties mažinimo priemones pagal jų atitikimą rajono prioritetams. Panevėžio rajone vienas svarbiausių prioritetų yra ekonomiškai, socialiai ir ekologiškai saugios aplinkos kūrimas. Grupė konstatavo, kad saugumas pirmiausia apima

- socialinės paramos, socialinių paslaugų teikimo organizavimą ir galimybes,
- darbo biržos vykdomas nedarbo mažinimo priemones.

18 pav. NVO dirbančių socialinėje srityje skaičius

19 pav. NVO, dirbančioms socialinėje srityje, savivaldybės skiriamos lėšos (Lt)

Socialinės paramos bei socialinių paslaugų teikimą rajono gyventojams organizuoja globos ir rūpybos skyrius. Globos ir rūpybos skyrius kontroliuoja iš biudžetinių lėšų skiriamos socialinės paramos tikslumą bei paslaugų kokybę, Vyriausybės nutarimais numatytų pašalpų, išmokų ir kompensacijų skyrimą; paskirsto, apskaito ir kontroliuoja vienkartinės šalpos (piniginės pašalpos, paslaugų, stacionarių paslaugų asmenims, mirusiųjų vienišų) mokėjimą. Globos ir rūpybos skyriuje apskaičiuojamos ir skiriamos šios išmokos: vienkartinės išmokos gimus vaikui, išmokos vaikams, vienkartinės išmokos nėščioms moterims, piniginė socialinė parama mažas pajamas gaunančioms šeimoms. Skyrius organizuoja asmenų su negalia bei pagyvenusių vienišų žmonių priežiūrą namuose. Vykdo bendrųjų ir specialiųjų socialinių paslaugų tiekimą. Rengia dokumentus apgyvendinimui stacionariuose globos įstaigose tiems rajono gyventojams, kuriems paslaugos namuose neefektyvios ir neužtikrina reikiamo savarankiškumo.

Darbo biržos veiklos įtaka rajono gyventojų užimtumui

Aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse 2006 metais dalyvavo 1653 užimtumo siekiančių rajono gyventojų.

8 lentelė. Darbo rinkos pasiūlytos programos ir dalyviai.

Programos pavadinimas	Dalyvių skaičius
Nukreipta į aktyvias darbo rinkos programas iš viso	1653
Nedarbo prevencijos programa	17
Profesinio mokymo programa	250
Viešųjų darbų programa	664
Remiamų darbų programa	70
Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas	36
Įdarbinimo subsidijuojant	41
„Darbo klubo“ programa	484
Verslo pagrindų mokymas	17

2006 metais 250 rajone gyvenančių bedarbių įgijo vietos darbo rinkoje paklausias profesijas. Iš jų 56 % įgijo pirmąją profesiją ir turės galimybę pradėti savo profesinę karjerą. Viešųjų darbų programa, kaip laikino užimtumo priemonė, 2006 metais pasinaudojo 664 rajone gyvenantys asmenys, lyginant su 2005 metais, tai 11% didesnis skaičius. Laikino užimtumo galimybe pirmiausia galėjo pasinaudoti labiausiai socialiai pažeidžiami ir ilgalaikiai bedarbiai. Didžiausios viešųjų darbų apimtys buvo Velžio (33 asm.), Vadoklių (27 asm.), Smilgių (26 asm.) seniūnijose.

Ilgalaikiai bedarbiai 2006 m. sudarė 16 % rajone gyvenančių bedarbių (257 asm.), daugiau nei pusė jų (57%) vyresni nei 50 metų amžiaus ir turintys sveikatos problemų. Priežastys dėl nesėkmingos darbo paieškos yra: profesijos nepaklausumas arba jos neturėjimas, bei turimi žalingi įpročiai.

Į darbo biržą kreipėsi 503 bedarbiai, kurių amžius yra iki 25 metų, iš kurių 133 asmenys metų pradžioje tęsė darbo paiešką, 9 bedarbiai – ilgalaikiai (registracija darbo biržoje ilgesnė nei 6 mėn.). Per 2006 metus įdarbinti 575 asmenys iki 25 metų.

Per metus (2006 m.) darbo biržoje registravosi 131 neįgalus asmuo, iš jų 50 – turintys 20 - 40 % darbingumą, metų pradžioje darbo paiešką tęsė 106 asmenys su negalia, iš kurių 23 turintys 20 – 40 % darbingumą.

Asmenų, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų, kai laisvės atėmimo laikotarpis buvo ilgesnis kaip 6 mėn., per 2006 metus darbo biržoje registravosi 20, šių metų pradžioje

darbo paiešką tęsė 10. Per 2006 metus įdarbinti 7 asmenys, grįžę iš laisvės atėmimo vietų.

36% (1091) per 2006 metus užsiregistravusių darbo biržoje rajono gyventojų neturėjo profesinės kvalifikacijos. Tačiau kas penktas nekvalifikuotas bedarbis vyresnis nei 50 metų amžiaus nepageidauja dalyvauti profesinio mokymo programoje, motyvuodamas, kad mokytis jam per vėlu.

Kas ketvirtas 2006 metais darbo biržoje įsiregistravęs rajono gyventojas legalaus darbo nedirbęs ilgiau nei 2 metus. Šių asmenų motyvacija darbui gana žema, jie į darbo biržą dažniausiai kreipiasi dėl socialinių garantijų.

Per 2006 metus rajone veikiančių įmonių skaičius kito nežymiai. Šiuo metu veikia 1889 rajone įregistruoti ūkio subjektai.

Rajone veikiančios įmonės per 2006 metus pasiūlė 2017 darbo vietų, tai sudarė 25,5% visų įregistruotų laisvų darbo vietų. Neterminuoto darbo vietų pasiūla – 1685 darbo vietos, tai trečdaliu didesnis skaičius negu 2005 metais.

Per 2006 metus įdarbinti 1557 rajone gyvenantys bedarbiai, iš jų 81% (1244 asm.) pagal neterminuotas darbo sutartis.

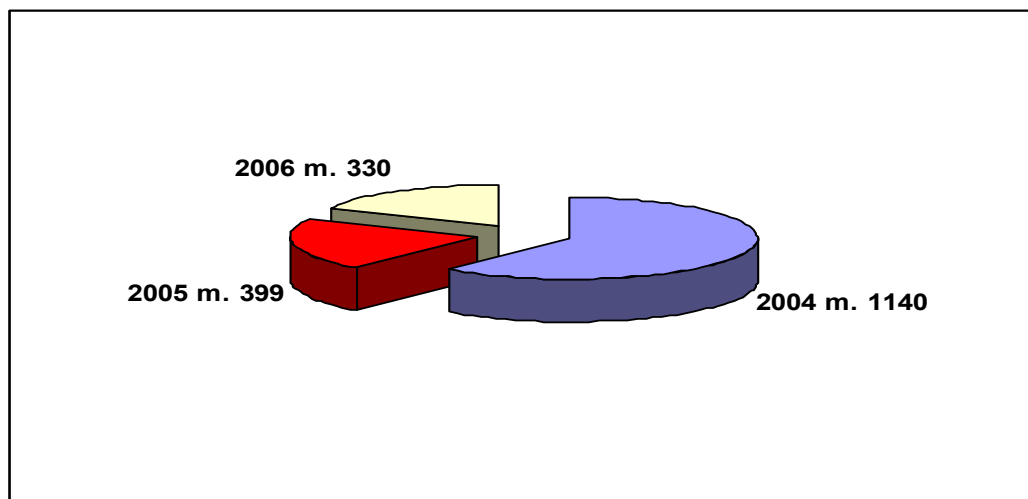
Mažinant teritorinius nedarbo skirtumus, plečiama užimtumo didinimo priemonė – Vietinių užimtumo iniciatyvų projektai. 2006 metais Vietinių užimtumo iniciatyvų projektai įgyvendinami UAB „Papelčiai“ – įdarbinti: 1 vairuotojas bei 1 hidraulinių įrengimų operatorius ir UAB „Balditas“ – įdarbinta: 11 pagalbinių medienos apdirbimo darbininkų.

Siekiant skatinti rajono gyventojų verslumą ir padėti jiems orientuotis verslo perspektyvose, organizuojami verslo mokymo kursai. Per 2006 m. 210 užimtumo siekiančių bedarbių legvatinėmis sąlygomis įsigijo verslo pažymėjimus savam verslui. Darbo birža dažniausiai siūlo bedarbiams persikvalifikuoti – rinktis siuvėjos, dažytojos, pardavėjos specialybes. Deja, jau ne visi, turi sveikatos dirbti sunkius darbus, jei ir norėtų.

Panevėžio rajone vyskupijos Caritas organizacija, vykdanči socialinės krypties projektus labiausiai pažeidžiamiesiems visuomenės nariams pastebi, kad Panevėžio rajone ši veikla vystoma menkai, dažniausiai parapijų centruose (Ramygaloje,

Krekenavoje, Smilgiuose, Vadokliuose, Raguvoje, Naujamiestyje), paremiant labdara - maistu, drabužiais nepasiturinčius asmenis, aplankant vienišus, senus rajono gyventojus.

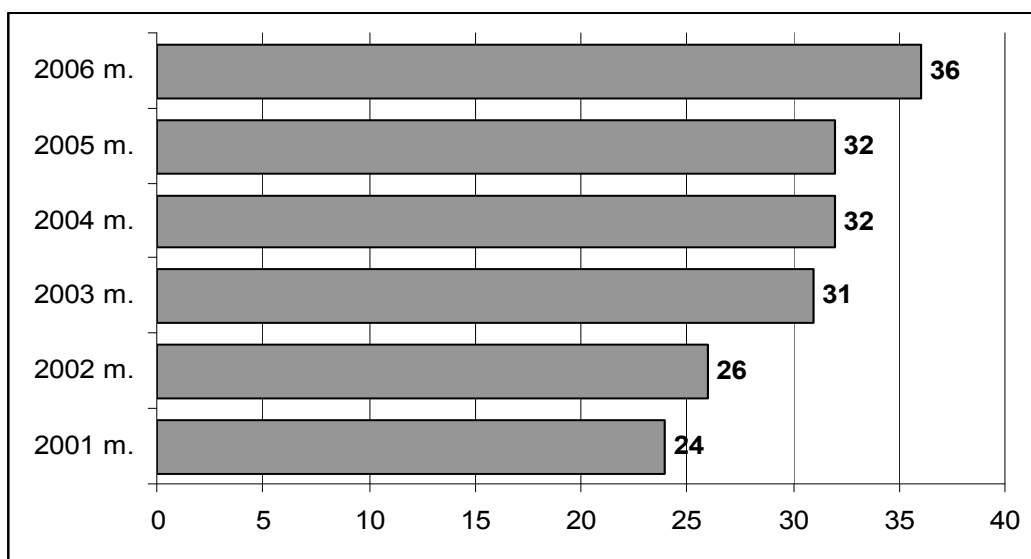
Deja, nors apklausos ir pokalbiai atskleidė poreikio labdarai augimą, galimybė jį patenkinti kasmet mažėja.

20 pav. Panevėžio r. gyventojų gauta labdara

Rajone darbuojasi apie 30 Carito savanorių, dažniausiai pensinio amžiaus moterų (ne socialinės srities specialistai), todėl nėra galimybės vykdyti kitų projektų, vykdomų mieste. 2006 m. pradėjus vykdyti „EB parama labiausiai nepasiturintiems asmenims“ programą, truputį suaktyvėjo savanorių veikla. Kaip ir kituose šalies rajonuose, nuolat didėja socialinių darbuotojų skaičius.

21 pav. Panevėžio r. savivaldybės institucijose dirbančių socialinių darbuotojų skaičius.

Darbo grupės nariai pastebėjo, kad nors valstybė didina pensijas, pašalpas vaikams, skiria nemokamą maitinimą, kompensuoja kelionės į mokyklą išlaidas, plečia socialines paslaugas, tačiau viskam sparčiai brangstant šie teigiami pokyčiai neadekvatūs kylančioms kainoms arba nėra veiksminga priemonė išbristi iš skurdo kaime bei mažesniuose miesteliuose.

Pastebėta, jog šiandien darbšti, pareigingi, tvarkingi ir atsakingi šeima, auginanti vieną ar du vaikus, sunkiai pragyvenama iš dviejų dirbančių tėvų algų, o tik egzistuoja, yra suvaržyta finansiškai ir negali pretenduoti į valstybės rėmimą. Tokiom šeimom ypač yra sunku išleisti vaikus, baigusius vidurinę mokyklą toliau mokytis.

Grupė konstatavo, kad pagyvenusių ir senyvų žmonių skurdas labai didelis, jog kaime skurstančiųjų yra daug – rajone vidutiniškai yra apie 22% pensinio amžiaus žmonių. Šie žmonės ne tik kenčia materialinius nepriteklius, bet ir jaučiasi vieniši, niekam nereikalingi, praradę gyvenimo prasmę. Jiems trūksta visko: dėmesio, bendravimo, pinigų, elementarių buitės sąlygų, maisto, vaistų, drabužių, taip pat

transporto nuvykti į bažnyčią, kapus, ambulatoriją, seniūniją, pagalbos tvarkant įvairius reikalus, namus. Trūksta saugumo, šeimos narių, vaikų dėmesio.

Valstybė neturi veiksmingos programos patenkinti senelių materialinius ir dvasinius poreikius. Jei padėtis negerės, labai gali būti, kad reikės dar daugiau senelių namų ir slaugos ligoninių. Socialinių pašalpų gavėjų skaičius žymiai sumažėjo. Skurstančiųjų skaičius rajone didėja.

Skurdo ir socialinės atskirties mažinimo rajone tikslas ir uždaviniai

Darbo grupės tikslas – įjungti Panevėžio rajoną į nacionalinį planą skurdui ir atskirčiai įveikti. Tikslu įgyvendinimui grupė išsikėlė tokius uždavinius:

- Skurdo ir atskirties lygmens Panevėžio rajone nustatymas ir nuolatinis būklės pokyčių fiksavimas;
  - Nuolatinė skurdo ir atskirties priežasčių rajone paieška;
  - Valstybės pagalbos skurdui ir atskirčiai įveikti efektyvumo rajone nuolatinė analizė;
  - Valstybės pagalbos efektyvumą įtakančių priežasčių paieška;
  - Skurdo ir atskirties vaikų tarpe priežasčių bei pagalbos efektyvumo rajone nuolatinė analizė;
  - Galimybių mažinti skurdą ir atskirtį rajone analizė;
  - Bendradarbiavimas su savivaldybe ir kitomis institucijomis, siekiant įdiegti priemones, mažinančias skurdą ir atskirtį;
  - siūlymų savivaldybės plėtros programai parengimas ir jų diegimo priežiūra;
  - Bendradarbiavimas su skurdą ir atskirtį patiriančiais, aiškinantis galimybes išspręsti konkrečias asmenims ir jų grupėms aktualias problemas;
  - Bendradarbiavimo užmezgimas ir palaikymas su visų seniūnijų NVO;
  - Bendradarbiavimas su kitų rajonų darbo grupėmis, dalijantis gerąja patirtimi.
- Panevėžio rajono darbo grupės veiklos, mažinant skurdą ir socialinę atskirtį rajone prioritetai:

- vaikai;
- kaimų senimas.

Darbo grupės siūlymai skurdo ir atskirties mažinimui Panevėžio rajone:

1. Plėsti socialinių paslaugų įvairovę ir prieinamumą įvairių socialinių grupių asmenims, ypač atkreipiant dėmesį į mobilumo paslaugas.
2. Kurti darbo vietas ir sudaryti sąlygas kaimo žmonių dalyvavimui darbo rinkoje ypač rizikos grupių atstovams.
3. Savivaldybės interneto svetainėje nuolat skelbti darbo biržos bei kitų institucijų informaciją apie galimybes persikvalifikuoti ir įgyti paklausia specialybę bei galimybes įsidarbinti. Šią medžiagą viešinti visose seniūnijų gyvenvietėse.
4. Lankščiau reaguoti į vietos bendruomenių poreikius bei pačias bendruomenes įtraukti į šią veiklą. Skatinti ir remti bendruomenių savitarpio pagalbos iniciatyvas.
5. Skatinti darbo biržoje registruotus asmenis dalyvauti visuomenei naudinguose darbuose, bei socialinių paslaugų apmokomose programose.
6. Plėsti informavimo ir bendradarbiavimo tinklą ne tik tarp savivaldybės, seniūnijų ir bendruomenių, bet ir darbo biržos, NVO bei kitų institucijų.
7. Padėti išspręsti bendruomenių narių susitikimo vietų įrengimo problemą.
8. Kurti vaikų ir paauglių užimtumo dienos centrus bei mokinių profesinės karjeros informavimo centrus (Uždarytų pradinio ugdymo skyrių patalpose).
9. Viešinti ir reklamuoti geros praktikos pavyzdžius.
10. Pasitelkiant švietimo, kultūros įstaigas ir nevyriausybinės organizacijas, palaipsniui keisti žmonių vertybines nuostatas bei ugdyti poreikį darbui. (šeimų ir jaunų žmonių švietimas ir informavimas). Prie Panevėžio rajono pedagogų švietimo centro planuojama įkurti Tėvystės įgūdžių mokyklą.
11. Švietimo įstaigose socialinių įgūdžių ugdymą sieti su vertybinių nuostatų formavimu, darbo kultūros bei poreikio darbui formavimu(projektai , konkursai ir pan.).

Darbo grupės siūlymai skurdo ir atskirties mažinimui šalyje

1. Vyriausybei ir seimui siūlyti keisti valstybės socialinę politiką bei socialinio rėmimo tvarką, kuriant skatinančias darbą ir įsidarbinimą sistemas.
2. Įteisinti, kad gaunantys valstybės paramą, pagal galimybes turėtų dirbti visuomenei naudingą darbą pagal gyvenamąją vietą arba mokytusi tiek formalaus, tiek neformalaus švietimo institucijose.
3. Plėsti darbo vietų, atitinkančių jų galimybes, kūrimą neįgaliesiems bei sudaryti didesnes galimybes paauglių įsidarbinimui vasaros atostogų metu.
4. Visus kaimo mokyklų mokinius maitinti nemokamai, neskirstant vaikų – mokykloje turėtų būti visi lygūs.
5. Suteikti daugiau galimybių savivaldybių socialiniams darbuotojams, teikiant valstybės paramą, bei stiprinti šių darbuotojų atsakomybes.
6. Remti projektus, skatinančius vaikų ir jaunimo motyvaciją darbui ir darbo kultūrai.
7. Parengti metodiką ir skaičiuoti valstybės remiamųjų indėlį už gaunamą paramą.
8. Įstatymiškai didinti tėvų atsakomybę už vaikus ir šeimą.
9. Griežtinti prekybos alkoholiu taisykles.

Geros praktikos pavyzdžiai

1. Panevėžio darbo birža, siekdama priartinti teikiamas paslaugas Panevėžio rajono gyventojams, pagal nustatytą grafiką nuolat lankosi seniūnijose. Vietose teikiamos registravimo darbo biržoje, informavimo paslaugos, konsultuojama apie situaciją darbo rinkoje.
2. Prie Panevėžio rajono policijos komisariato veikia motinos ir vaiko pagalbos centras “Užuovėja”, kur savivaldybės lėšomis išlaikomas psichologo etatas.

3. Panevėžio vyskupijos organizacija Caritas pradėjo teikti nemokamas konsultacijas sergantiems priklausomybių ligomis asmenims bei jų šeimos nariams. Nuo 2007 metų spalio mėnesio savo veiklą pradės savitarpio pagalbos grupė.

4. Bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams darbo grupės iniciatyvą organizuotas konkursas „Nebūk abejingas“.

5. Seniūnijos socialinių darbuotojų ir kaimynų, artimųjų įtaka, padrašinimai ir palaikymas neįgaliųjų įsidarbinimui (Pajstrio bendruomenės pvz.)

Pajstrio kaime gyvenančios penkiasdešimt penkerių metų Adelės Bražėnienės gyvenimo istorija galėtų būti pavyzdys net tik neįgaliams, bet ir darbingiems žmonėms. Netekusi darbingumo dar nesena moteris nesiruošė gyventi iš pensijos ar prašyti pašalpų. Dvi dukras užauginusiai ir darbą turėjusiai bei kaime gyvenusiai moteriai 1998-ieji buvo lemtingi. Dirbdama Panevėžyje, administracijos darbuotoja Liaudies meno draugijoje, moteris pajutusi pirmuosius negalios požymius. Pradėjus vaikščioti pas gydytojus teko išgirsti skaudžią diagnozę – skydliaukė. Gydymas vaistais neką padėjo, teko netgi palikti darbą. Teko operuotis. Grįžusi po operacijos į namus ji jautėsi labai blogai. Visiškai neturėjo sveikatos, kankino įvairūs negalavimai. Laimei, namuose jai neteko rūpintis ūkiu. Nors ir kaime gyvenusi moteris gyvulių nelaikė, tad namų ruošos darbus nudirbo dvi jau paaugusios dukros. Negalios kamuojamai A. Bražėnienei buvo skirta antra invalidumo grupė, kas ir užkirto jai kelią į bet kokią darbą. Sveikatai kiek pagerėjus sunkiai iš gaunamos pensijos besiverčianti moteris ėmėsi ieškoti darbo. Tačiau daugelio darbdavių atsakymai buvo neigiami. To ir reikėjo tikėtis. Juk gydytojų išduotoje pažymoje buvo parašyta – visai nedarbinga“. Pažįstamų paskatinta Adelė nenuleido rankų ir pradėjo dirbti namuose. Meninių gabumų turinti moteris tapė paveikslėlius, darė lėles, komponavo puokštes, pati savo rankdarbius pardavinėjo taip išlaikydama save ir besimokančias dukras. Šiuo metu, likusi viena moteris vis dažniau ėmė galvoti apie specialius floristos kursus. Skaitė, domėjosi, kur būtų galima įgyti tokią specialybę. Išsiaiškino, kad ir darbo biržoje tokių kursų nebus. Tačiau atsitiktinai pavarčiusi leidinuką „Kur mokytis 2007-aisiais“ surado, kur galima įgyti floristės specialybę ir ryžosi tapti studente.

„Pasirinkau Kauną, - sakė A. Bražėnienė. Ryžausi tapti Buitinių paslaugų ir verslo mokyklos stacionaro pirmo kurso studente. Iš pradžių labai dvejojau. Juk ir amžius nebe

tas. Nepatogu. Ką pagalvos aplinkiniai ir būsimieji bendrakursiai. Tačiau dabar jaučiuosi labai laiminga. Esu pati vyriausia studentė, tačiau nesijaučiu jaunimo atstumta. Mokytojai labai puikūs ir šiaip labai smagu mokytis ir gyventi bendrabutyje su perpus už mane jaunesnėmis mergaitėmis. Iki tol sėdėjusi užsidariusi tarp keturių sienų dabar jaučiuosi tarsi į kitą gyvenimą patekusi. Esu įsitikinusi, kad žmogus turi pats ieškoti išeities iš susidariusios situacijos. Jis privalo tobulėti, augti. Aš juk tiek metų veltui namuose prasėdėjau. Dabar jaučiuosi tarsi atjaunėjusi ir labai laiminga“.